

POLITIETS
SIKKERHETSTJENESTE

Postboks 4773 Nydalen
0421 OSLO
post@pst.politiet.no
Tlf.nr. 23 30 50 00
Besøksadresse:
Nydalen allé 35

Justis- og beredskapsdepartementet
Postboks 8005 Dep
0030 OSLO

Deres ref.: 22/6633
Vår ref.: 22/06569-2
Dato: 28. april 2023

Hørings svar - Politiets bruk av maktmidler

Politiets sikkerhetstjeneste (PST) viser til Maktmiddelutvalgets rapport: *Politiets bruk av maktmidler* som er sendt på høring. Fristen for innspill er satt til 28. april 2023.

1. Innledende bemerkninger

PST er av den oppfatning at Maktmiddelutvalget har gjort en god og grundig gjennomgang og vurdering av politiets bruk av maktmidler. Nedenfor kommenteres enkelte av utvalgets anbefalinger som har betydning for PSTs mandat med særlig vekt på spørsmålet om bevæpning av norsk politi og samarbeid mellom helsetjenestene og politiet.

PST er enig med utvalget i at det er et behov for revisjon av politiloven både for å gjøre regelverket mindre fragmentarisk og mer tilgjengelig for både politiet og publikum. Videre har den teknologiske utviklingen gjort politiloven utdatert på enkelte områder samtidig som internasjonale menneskerettigheter har fått økt betydning siden politiloven ble vedtatt.

PST støtter på denne bakgrunn endring av politiloven § 6 for å reflektere det menneskerettslige vernet mindreårige har når politiet opptrer overfor barn, herunder ved bruk av makt. PST er av den oppfatning at alternativ 3 gir den mest dekkende reguleringen av politiets opptreden ved møte med barn. Alternativet får på en tydelig måte frem at det skal tas hensyn til barnets beste i samtlige av politiets vurderinger, ikke bare ved bruk av makt.

Spørsmålet om bevæpningsordning for norsk politi er viktig og prinsipielt. Som landets sikkerhets- og etterretningstjeneste har PST kompetanse når det gjelder trusselbildet og terrorutviklingen. Et riktig bilde av dagens trusselsituasjon er etter PSTs oppfatning avgjørende for å ta stilling til bevæpningsspørsmålet.

2. Spørsmålet om politi og bevæpning i lys av trusselbildet og terrorutviklingen

2.1. Generelt

Bevæpningsutvalget la i NOU 2017:9 til grunn at forskjellen på fremskutt lagring og generell bevæpning vil være «veldig begrenset» i det store flertall av terrorhendelser.

PST foretok forut for vårt innspill til høringen NOU 2017:9 *politi og bevæpning* en grundig gjennomgang av trusselbildet og terrorutviklingen. Bakgrunnen for vårt innspill den gangen var at PST mente utvalget la upresis og lite oppdatert informasjon til grunn for vurderinger og konklusjoner om terrortrusselens betydning for spørsmålet om bevæpning av politiet.¹ Maktmiddelutvalget har nå oppdatert kunnskapsgrunnlaget om sammenhengen mellom terrortrusler og bevæpning. Maktmiddelutvalget er etter dette enig i vurderingen til Politidirektoratet og Justis -og beredskapsdepartementet om at bevæpning kan bidra til redusert responstid, og at terrortrusselen derved er et relevant argument i spørsmålet om politiet bør være permanent bevæpnet eller ikke. Maktmiddelutvalgets fremstilling av det oppdaterte kunnskapsgrunnlaget er i tråd med PSTs oppfatning av trusselbildet.

PST er av den oppfatning at terror er en svært alvorlig form for kriminalitet og en alvorlig trussel mot nasjonal sikkerhet som vil være relevant for vurderingen av spørsmålet om generell bevæpning av norsk politi.

Terrorbildet og terrorutviklingen er beskrevet av utvalget i kapittel 7.7 og er basert på oppdatert kunnskapsgrunnlag fra 2017 og frem til rapporten ble publisert. PSTs vurdering av utviklingstrekk i Norge og Vesten siden 2017 er tatt inn i punkt 7.7.4. PST tok standpunkt til bevæpningsspørsmålet i høringsuttalelse i forbindelse med NOU 2017:9; generell bevæpning av norsk politi. Det vises til bakgrunnen for redegjørelsen i uttalelsen fra 2017. PSTs vurdering er på bakgrunn av trusselbildet og terrorutviklingen den samme i dag.

2.2 Nærmere om PSTs vurdering i lys av trusselbildet og terrorutviklingen

PST er som i 2017 av den oppfatning at utviklingstrekk innen modus operandi ved angrep i Europa er av særskilt betydning for politiets responsevne. Dersom politiet skal være i stand til å beskytte samfunnet mot den alvorlige trusselen terror representerer, må det reageres raskt og med egnede midler. En oppfatning om at myndighetene mangler evne/virkemidler til å respondere adekvat på alvorlige trusler mot egne innbyggere, kan på lang sikt fremme terroristenes mål i like stor grad som overreaksjoner og uproporsjonale mottiltak. Videre er det av stor betydning i et tillitsperspektiv at myndighetene kan håndtere og beskytte befolkningen mot de alvorligste truslene.

På bakgrunn av det oppdaterte kunnskapsgrunnlaget for perioden 2017 til 2021 konkluderer utvalget med at antall terrorangrep i Vest-Europa ser ut til å ha vært nedadgående i denne perioden. Dette gjelder både jihadistisk terror og høyreekstrem terror. PST er enig med utvalget i at det at antall angrep har gått ned, ikke er ensbetydende med at trusselen ikke fortsatt kan være høy. Sammenliknet med perioden

¹ PSTs høringsuttalelse til NOU 2017:9 *politi og bevæpning*, Ref. 17/05874-6

frem til 2013 er tallene for perioden 2017 til 2021 fortsatt høye, selv om trenden har vært nedadgående siden 2017.

Terrortrusselnivået i Norge er tilbake på moderat nivå. I Nasjonal trusselvurdering for 2023 (NTV) vurderer PST at ekstrem islamisme og høyreekstremisme forventes å utgjøre de største terrortruslene mot Norge. Det vurderes som mulig at både ekstreme islamister og høyreekstremister vil forsøke å gjennomføre terrorhandlinger i Norge i 2023. PST har de siste årene avverget flere angrep fra ekstreme islamister. Angrepet i juni 2022 og de avveggede angrepene viser at terrortrusselen i Norge er reell.

Det mest sannsynlige modus operandi ved et eventuelt terrorangrep i Norge vil være et angrep med relativt enkle virkemidler mot mål som er omfattet av få eller ingen sikringstiltak. Denne typen angrep preges erfaringsmessig av kort forberedelsestid, og dertil svært begrensede muligheter for å forebygge eller avverge i forkant. De fleste terrorangrep i Europa de siste årene har inntruffet uten forvarsel. Dagens trusselbilde karakteriseres av uforutsigbarhet, og et bredt spekter av potensielle mål og angrepsmidler. Det foreligger ikke konkret etterretning til enhver tid som kan varsle om når og hvor et potensielt angrep vil finne sted. Beredskapen må på denne bakgrunn dimensjoneres ut fra den *generelle sikkerhetssituasjonen*.

Trusselbildet er uoversiktlig og har de siste årene ligget jevnt høyt. Videre er trusselbildet dynamisk og kan endres raskt. PSTs vurdering er at dagens bevæpningsordning ikke er tilstrekkelig robust til å fange opp variasjoner i trusselbildet. Det må tas høyde for at PST ikke er i stand til å forebygge eller avverge enhver terrorhendelse. Rask og sikker tilgang på våpen kan i en uavklart situasjon være avgjørende for å redde liv, uskadeliggjøre gjerningspersoner og dermed skadebegrense i så stor grad som mulig. Det er tillitsvekkende at politiet er i stand til å beskytte samfunnet mot de mest alvorlige truslene. At det ikke er generell bevæpning i politiet innebærer en risiko for at det kan skje tap av liv i løpet av den tiden politiet vil bruke på å bevæpne seg.

PSTs syn underbygges av Politidirektoratets tidligere anmodninger om midlertidig bevæpning hvor direktoratet blant annet har gitt uttrykk for at «bevæpnet politi vil kunne være eneste adekvate tiltak for å stanse eller begrense skadeomfanget av et pågående angrep», og at midlertidig bevæpning er «egnet til å redusere responstiden og øke politiets innsatsevne ved en eventuell terrorhendelse». Direktoratet legger til grunn at bevæpning reduserer responstiden og at dette *kan* få avgjørende betydning. Samtlige anmodninger er også godkjent av Justis –og beredskapsdepartementet. Utvalget peker videre på at det ved det store flertall av terrorangrep i Vest-Europa de siste 10-15 år har politiet ikke vært tilstede på tid og sted for angrepet. Spørsmålet om bevæpning har derfor ikke nødvendigvis blitt satt på spissen. Det påpekes imidlertid videre at det også har skjedd at politiet har vært tilstede der angrepet skjer, blant annet fordi politiet også figurerer som terrormål. Dette understrekes også av analysen til seniorforsker Petter Nesser (FFI) på bakgrunn av datamaterialet til FFI, se rapporten punkt 7.7.2. Utvalget bemerker at valget av bevæpningsmodell også kan få betydning for tjenstepersoner som ikke er tilstede der terrorangrepet skjer, men som befinner seg i nærheten og som av den grunn vil ha relativt rask responstid.

Avslutningsvis nevnes at PST har det nasjonale ansvaret for landets livvaktjenester og har derfor lang erfaring med fast bevæpnet personell. En særlig oppgave for PST er å beskytte trusselutsatte myndighetspersoner. Livvaktjenestens erfaring med fast bevæpning er etter vår oppfatning relevant idet det er ett av få fagmiljøer i Norge med denne erfaringen. Det vises i denne forbindelse til PSTs høringssvar til NOU 2017:9 hvor

PST blant annet vektlegger viktigheten av god opplæring i politiet for å oppnå trygghet i håndtering av våpen.

3. Styrket samarbeid mellom politi/PST og psykiatri

PST viser til utvalgets anbefalinger vedrørende samarbeid mellom politi og helsevesen og mener samhandling og informasjonsflyt er nødvendig for å forebygge at psykisk syke pasienter begår alvorlige straffbare handlinger. Som utvalget beskriver viser tall fra politiets operative register (PO) at det har vært en jevnlig årlig økning i antall oppdrag kodet på en måte som tilsier at den involverte har en psykisk lidelse. Opplysningene fra PO samsvarer med signalene mange i politietaten har gitt over år om at det er en økning i antall psykiatrioppdrag. Selv om det ikke kan trekkes sikre konklusjoner mener utvalget at tallene er såpass tydelige at det med relativt stor sikkerhet kan konkluderes med at antall psykiatrioppdrag har økt.

Av politiets trusselvurdering fremgår at det er «sannsynlig at det vil bli en økning i voldsutøvelse begått av personer med alvorlig psykisk sykdom».

Psykiatri faller i utgangspunktet utenfor PSTs mandat, men skillet mellom vold som skyldes psykiatri og vold som skyldes ekstremisme kan være uklar. Psykiatri og ekstremisme er heller ikke gjensidig utelukkende. Av PSTs temarapport om *Ekstremisme og psykiske lidelser* fremgår at mange ekstremister har psykiske lidelser og at disse over tid kan forsterke en negativ utvikling i et radikaliseringsløp. PST har ikke anledning til å behandle opplysninger om personer utelukkende basert på psykiske lidelser. PST kan kun behandle opplysninger om personer på bakgrunn av bekymring om radikaliserings-, terrorplanlegging, støtte til terrorhandlinger, trusler mot myndighetspersoner eller annet som faller inn under PSTs mandat. Dersom en person allerede ligger i PSTs register knyttet til slike forhold, vil enkelte psykiske lidelser/helseopplysninger kunne vurderes som relevant og nødvendig tilleggsinformasjon og dermed registreres på vedkommende. Et eksempel på dette er at enkelte psykiske lidelser kan vurderes å ha betydning for en persons terskel for bruk av vold eller intensjon om å gjennomføre en alvorlig voldshandling.

Videre kan det være krevende i initialfasen å avklare hvorvidt en person som utfører en alvorlig voldshandling er motivert av en ekstrem ideologisk målsetting, av andre forhold som psykisk sykdom, eller begge deler. I slike tilfeller vil avklaringen som regel berøre mandatene til både politiet, PST og helsetjenestene.

PST er av den oppfatning at samarbeid mellom helsetjenestene og politiet er avgjørende for å forhindre at personer som kan falle inn under begges mandat ikke fanges opp før de gjennomfører en alvorlig voldshandling.

I samarbeid med helsetjenestene erfarer PST at helsetjenestenes mulighet til å utlevere opplysninger ofte hindres av taushetsplikten, og at grensen mellom taushetsplikten og det som omfattes av varslingsplikten og opplysningsretten er uklar. Opplysninger fra PST om en konkret person vil i de aller fleste tilfeller være gradert etter sikkerhetsloven og det vil derfor være i strid med sikkerhetsloven å journalføre både informasjon om personen men også det faktum at PST har vært i kontakt med helsevesenet om aktuell person. Det bør vurderes å gjøre unntak for journalføringsplikten for opplysninger som utleveres av hensyn til grunnleggende nasjonale interesser. Videre mener PST det er behov for å klargjøre grensen mellom helsetjenestenes taushetsplikt og hensynet til politiets og PSTs

behov for helseopplysninger for å ivareta vernet av viktige samfunnsinteresser. Det er viktig at helsetjenestene får bedre mulighet til å dele informasjon av relevans med PST og politiet for å forebygge alvorlig kriminalitet.

4. Bedre samhandling mellom etater for øvrig

PST erfarer for øvrig også at det kan være manglende formelle grunnlag for samhandling mellom PST/politiet og andre offentlige etater, som for eksempel kriminalomsorgen og friomsorgen, når det gjelder vilkår for permisjoner, prøveløslatelse, fri soning og vilkår for prøveløslatelse overfor personer som vurderes av PST å representere en terrortrussel.

Tilsvarende kan det være utfordringer knyttet til for eksempel søknad om eller bortfall av våpentillatelse til personer som vurderes av PST å utgjøre en terrortrussel. Det er uheldig dersom PSTs vurdering, grunnet gradering iht. sikkerhetsloven, ikke kan være en del av beslutningsgrunnlaget i slike saker, fordi det ikke foreligger prosesser for å unnta gradert informasjon fra partsinnsyn.

Beate Gangås

Camilla Riise (JD)

Fra: Bjørn Trygve Baasland
Sendt: 28. april 2023 16:06
Til: Post_Justis
Kopi: Kristin Hemmer Mørkestøl (JD)
Emne: Til PIA
Vedlegg: Skannet_dokument10-29-2022-144020.pdf

Hei,

Henstiller om at vedlegget videreformidles til rette vedkommende.

Takk for bistand.

Bjørn